

جوانان و روند و فرآیند چالش‌های جریان‌ها و فرق انحرافی در پسا انقلاب با تأکید بر چالش‌های مربوط به ولایت فقیه

جواد اسحاقیان درجه^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۱۱

چکیده

مهدویت از مهم‌ترین آموزه‌های اسلامی و شیعی است که ظرفیت ایجاد اتحاد، انسجام و امنیت در ابعاد داخلی و بین‌المللی را دارد و انقلاب اسلامی هم مبتنی بر زیربنای کلامی و حکمی مهدوی است، جریان‌ها و فرقه‌های انحرافی از طرق مختلف سعی در تحریف این آموزه‌ها و فرهنگ مبتنی بر آن دارند، آنها نیروی فکری و عملی جوانان را در خدمت اهداف جعلی خود می‌گیرند؛ گاهی به شکل نرم از طریق جعل و ایجاد انحراف در فرهنگ دفاعی امنیتی مهدویت، و گاهی از نوع سخت با ایجاد خشونت و اغتشاش و درگیری به نام تشیع و مهدویت؛ این فعالیت‌ها می‌تواند علاوه بر مخدوش نمودن این فرهنگ متعالی، مسائل ضد امنیتی متعددی ایجاد کند و سیر رو به آینده این فرقه‌ها نیز اختلاف، درگیری و تخریب را نشان می‌دهد که موتور محرکه آنها نیروی انسانی و خصوصا جوانان است. بنابراین مسئله اصلی آن است که چالش‌های حال و آینده فرقه‌ها و جریان‌های انحرافی خصوصا در تقابل با ولایت فقیه چیست؟ این جستار با بررسی توصیفی تحلیلی منابع مکتوب و نتیجه تحقیقات میدانی مرکز مهدویت انجام می‌شود و در نهایت نتیجه آن است که در برابر چالش‌ها می‌توان با استفاده از فرهنگ غنی مهدوی، آموزش و تحقیق مناسب در زمینه فرقه‌ها و نیز برنامه‌ریزی دقیق و مدون و اجرای آنها در برابر این تهدیدها مصونیت بخشی ایجاد نمود و جوانان در زمینه فکری و عملی توجیه و مصون‌سازی شوند.

واژگان کلیدی:

جوانان، فرهنگ مهدوی، نظام اسلامی، فرقه‌های انحرافی، چالش، ولایت فقیه، انقلاب اسلامی.

۱. استادیار دانشکده معارف و اندیشه اسلامی دانشگاه تهران (eshahhian.dorcheh@ut.ac.ir).

مقدمه

رسیدن به امنیت ملی از مهم‌ترین دغدغه انسان‌ها و نیز حکومت‌هاست، مؤلفه‌ها و ظرفیت‌های مختلفی برای تأمین امنیت وجود دارد؛ سیاست‌های امنیتی دفاعی در انقلاب و نظام اسلامی ایران مبتنی بر اندیشه‌های دینی و مهدوی است که رهنمودها و سیاست‌های امام راحل و مقام معظم رهبری بر همین مبانی قرار گرفته و نظام اسلامی نیز حدوثا و هم بقائا به این موضوع وابسته است؛ در مقابل، فرقه‌ها و جریان‌های انحرافی در به چالش کشاندن این فرهنگ و تضعیف و آسیب رساندن به امنیت ملی از این راه، روش‌ها و ترفندهای خاص خود را داشته‌اند؛ از آن‌جا که این فعالیت‌ها به تدریج روند ضد امنیتی پیدا می‌کند لازم است چالش‌ها و موارد تقابل این فرقه‌ها با مبانی و آموزه‌های انقلاب اسلامی و نیز امنیت نظام اسلامی مورد بررسی قرار گیرد تا در برابر مخاطرات امنیتی مصونیت‌سازی شود. از سوی دیگر ایجاد مصونیت زمانی توفیق خواهد داشت که گونه‌های مختلف ناامنی مشخص گردد؛ در مقابل برای ایجاد امنیت پایدار براساس سیاست‌های مهدوی باید این جریان‌ها و ترفندهای آنها شناخته شود و متناسب با آنها مقابله شود و مسائل آشکار و پنهان آنها تبیین شود تا مانع از بین رفتن هزینه‌های مادی و انسانی در این زمینه شویم. فرقه‌ها با تحریف عقاید مهدویت و ایجاد نسخه بدل در برابر مهدویت حقیقی، این موضوع را به تحریف کشانده و ظرفیت‌های امنیت‌ساز را به ضد خود (یعنی ضد امنیتی) تبدیل کنند. به عنوان نمونه در برابر ولایت فقیه (متأثر از مهدویت)، نوعی ولایت عامه و... توسط گروه‌های انحرافی مطرح می‌شود و یا برخی جریان‌ها در برابر اندیشه‌ی انتظار، آموزه‌های مانند تحسس و حس کردن خود امام زمان (علیه السلام) یا تمسک به اقطاب صوفی یا اتصال به انرژی کیهانی و انسان‌محوری بیان شده است. از سوی دیگر جوانان در مواجهه با مسائل زمان خود به چالش‌هایی گرفتار می‌شوند، براساس برخی از تحقیقات میدانی، گرایش جوانان به فرقه‌ها و عرفان‌ها و عقاید منحرف و وارداتی، شادی و نیاز به شادی جوانان و فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌روی آنها، فقدان فضاهای عمومی مناسب در شهر و... از نیازها و مسائل جوانان ایرانی در زمینه‌های مختلف است (قنبری برزبان، ۱۳۹۳ش: ۶۶۷) و گرایش به جریان انحرافی در صدر این چالش‌ها قرار دارد.

بیان مسئله

اندیشه مهدویت بستر مهمی در فرهنگ‌سازی جامعه اسلامی به خصوص جامعه شیعی ایرانی و انقلاب اسلامی محسوب می‌شود از سوی دیگر انسجام در فرهنگ عمومی مهم‌ترین شاخصه در امنیت همه جانبه در کشور است و با انحراف کشیدن فرهنگ مهدوی، این انسجام و امنیت به چالش کشیده می‌شود. در این راستا فرقه‌ها و مدعیان از زمینه فرهنگ مهدوی سوء بهره‌برداری می‌کنند تا اهداف و منافع خود را دنبال کنند. این انحرافات به قدرت اتحاد و همگرایی ملت آسیب می‌زند، این جریان‌ها و گروه‌ها اشکال مختلفی دارند برخی به شکل صریح با ادعای مشخص مهدویت و نیابت و... عمل می‌کنند و تطبیقات ناروا در متون دینی انجام می‌دهند و دسته دیگر، ادعای صریح در موضوع مهدویت ندارند بلکه در فرهنگ عمومی و عرصه فکر و اندیشه ورود کرده به گونه‌ای عمل می‌کنند که حساسیت در برابر آنها پیدا نمی‌شود اما در نهایت حاصل کار آنان تخریب مباحث مهدوی است که این هم باعث خدشه و شکاف در اتحاد مبتنی بر مهدویت خواهد بود. فرقه‌ها و مدعیان هم از بعد ایجابی و هم سلبی تهدیدهایی در پی دارند در بعد سلبی، باعث تهدیدهای سخت و خشن می‌شوند و در بعد ایجابی مانع ایجاد شرایط مطلوب برای امنیت دینی و ایمانی می‌شوند. نظام سیاسی در هر کشور لازم می‌داند با تهدیدها و آسیب‌های ضد امنیتی مقابله کند و نظام اسلامی به طور خاص براساس دستورات قرآنی و دینی مؤظف است زمینه‌های سعادت و کمال مردم را فراهم کند و در این راستا باید با عوامل مخل امنیت دینی و فرهنگی نیز برخورد خاص خود را داشته باشد و چنین امری نیازمند زیربنای پژوهشی و تحقیقی است، در این تحقیق چالش‌های مختلف ایجاد شده توسط فرقه‌ها در عرصه فردی، فرهنگی و اجتماعی در گونه‌های نرم و سخت مدنظر است و نیز تهدیدات بالقوه‌ای که از جریان‌های انحرافی انتظار می‌رود و در این راستا، نقش ایجابی جوانان در تحقق آرمان‌های اصیل مهدوی و زمینه‌سازی تمدن مهدوی چگونه است و جریان‌ها و فرقه‌های انحرافی در مقابل جوانان چه چالش‌هایی ایجاد می‌کنند که می‌تواند تأثیر این چالش‌ها، تأثیر منفی نیروی جوان در برابر آرمان‌ها باشد و به جای تمسک به مهدویت و ولایت فقیه در دوره غیبت، در دام فریب جریان‌های انحرافی و الگوهای بدلی دوران غیبت گرفتار شود.

پیشینه

در مورد اصل آسیب‌ها و تهدیدهای فرقه‌گرایی مذهبی برخی از مقالات موجود است مانند "آسیب‌شناسی امنیتی فرقه‌گرایی مذهبی در جهان اسلام" از عبدالحسین خسروپناه، که بیشتر به زمینه‌ها و عوامل فرقه‌گرایی و آسیب‌های مختلف اجتماعی آن پرداخته است. در برخی از منابع ظرفیت‌های فرهنگ مهدوی در برابر آسیب‌ها را بررسی می‌کنند مانند "راهبردهای فرهنگی مهدویت برای جامعه و دولت زمینه‌ساز براساس مدل swot" از آقای محسن پورسیدآقایی که حاصل تحقیق میدانی در عرصه برخی از مراکز علمی است تا بتواند براساس محاسبات این مدل در برابر تهدید و آسیب‌ها الگویی ارائه نماید. در مباحث امنیتی دفاعی نیز منابعی وجود دارد همانند کتاب دفاع هوشمند در اندیشه امام خاتمه‌ای از رحمان لطفی مرزناکی که برخی از مؤلفه‌های معنوی و اجتماعی دارای قدرت امنیت‌ساز را بیان نموده است، اثر دیگر "فرهنگ استراتژی" از میرعلی محمدنژاد و محمدتقی نوروزی که مفاهیم مربوط به استراتژی، دفاع و امنیت را تحلیل نموده است، در موضوع فرقه‌های انحرافی مواردی همچون، مهدیان دروغین از رسول جعفریان که آثار و رفتار مدعیان را در سده‌های مختلف اسلامی مطرح نموده است.

منابع مربوط به خصوص نقد فرقه‌ها و مدعیان، همانند موضوع بررسی جریان‌های انحرافی معاصر از آقای حجامی تألیفاتی وجود دارد؛ شناخت و بررسی کلامی جریان‌های انحرافی مهدویت، زیر نظر: پژوهشکده مهدویت و آینده‌پژوهی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی که در آن به شکل کلی این موضوعات را بررسی می‌کند، و نیز کتاب به سوی انحراف در نقد جریان علی یعقوبی اثری از دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم؛ تحقیقی به نام هجوم خاموش که به تهدیدها و آسیب‌های امنیتی فرقه‌های معاصر می‌پردازد این اثر حاصل کار چند نویسنده است: حسن موجانی، حجت‌حیدری چراتی، جواد اسحاقیان درچه؛ اثر دیگر با نام قبیله تزویر از آقای امیرمحسن عرفان است که فرقه‌ها و جریان‌های معاصر و شگردهای آنان را بررسی می‌کند.

ضرورت بحث

انتظار انقلابی و تمدن‌ساز که پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران مطرح گردید، تأسیس تمدن نوین اسلامی را با هدف زمینه‌سازی برای ظهور حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریع به عنوان هدف

خود در نظر گرفته است. این ایده به روشنی در گفتار و سیره رهبران انقلاب اسلامی قابل رصد می‌باشد. نقش تفکر انتظار انقلابی و نقش ویژه جوانان در ساخت تمدن نوین اسلامی مبتنی بر منظومه فکری مهدوی حائز اهمیت است و انتظار فعال انقلابی با حضور ویژه جوانان و محوریت و راهبری ولایت فقیه، می‌تواند راهبرد ساخت تمدن نوین اسلامی باشد (برزویی و عرب‌پور، ۱۳۹۸).

این ظرفیت بزرگ جهت تمدن‌سازی با چالش‌هایی مواجه است از جمله فرقه‌های انحرافی که با ایجاد فرضیه‌های رقیب و الگوهای بدلی به جای حکومت اسلامی و ولایت فقیه، جامعه و خصوصاً جوانان را به تشقت و افتراق می‌کشانند و مخاطرات امنیتی را در این راستا دنبال می‌کنند.

با توجه به دخالت عوامل گوناگون در مختل نمودن امنیت، لازم است در موضوع تهدیدهای بالقوه و بالفعل در کشورهای در حال توسعه خصوصاً ایران اسلامی انجام شود (خوشفر، ۱۳۸۷ ش: ۳). بنابراین با شناسایی تهدیدهای بالقوه و بالفعل از طریق فرقه‌ها و نحله‌ها در کشور و ارائه پیشنهادها راهبردی می‌توان از خطرات رائج یا در دست اقدام آنها در آینده کاست و با سیاست‌گذاری مدون و کاربردی اثرات مخرب فرقه‌ها را می‌توان در کمترین حد نگاه داشت (جوادی آملی، ۱۳۹۷ ش: ۱۱).

مفاهیم و واژه‌ها

نحلت: به معنی مذهب باطل یا مذهب (دهخدا، ۱۳۷۳ ش: ۴۲۲)

فرقه: گروه مذهبی است که در اعتراض به گروه مذهبی دیگر پدید می‌آید و معمولاً از گروه مذهبی اصلی جدا می‌شود (راسخ، ۱۳۹۳ ش: ۶۲۷)

فرقه‌گرایی معادل "الطائفه" در عربی و SECTARIANISM در انگلیسی به معنای عقاید تعصب‌آمیز حزبی یا مسلکی و افکار محدود به فرقه خاص و لجاج در عقاید خود است (آریانپور، ۱۳۶۹ ش: ۵۸)

آینده‌پژوهی: معادل لغت لاتین «Futures Study» است. کلمه جمع Futures به این دلیل استفاده شده است که با بهره‌گیری از طیف وسیعی از متدلوژی‌ها و به جای تصور «فقط یک آینده»، به گمانه‌زنی‌های سیستماتیک و خردورزانه، در مورد نه فقط «یک آینده» بلکه «چندین آینده متصور» مبادرت می‌شود.

آینده‌پژوهی ترسیم رویدادهای آینده است و پژوهشی است توصیفی که به توصیف نادیده‌ها و ناشنیده‌ها در آینده می‌پردازد. پژوهشی است با صدها فرآیند در مورد جهان آینده (سایت مرکز مطالعات آینده‌پژوهی).

فرهنگ مهدوی: اصطلاح فرهنگ دارای معانی و مفاهیم متنوع است از جمله: ادب، تربیت، دانش، معرفت، مجموعه آداب و رسوم و... (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۴ش: ج ۱، ۶۰) و هرگونه توانایی و عاداتی که آدمی از جامعه به دست می‌آورد (همان: ج ۲، ۱۵۳).

با توجه به این که مهدویت مبتنی بر متون قرآنی و روایی و سیره معصومین علیهم‌السلام است می‌توان چنین گفت:

فرهنگ مهدوی مجموعه‌ای از باورها و اندیشه‌ها و نیز رفتارها و سبک زندگی و همچنین انگیزه‌ها و محرک‌هایی است که فرد و جامعه را به انتظار امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فی‌فرجه‌الکبری سوق می‌دهد و زمینه تحقق جامعه آرمانی و حکومت جهانی عدل مهدوی را فراهم می‌کند. فرهنگ دینی بخشی از هویت دینی را شکل می‌دهد (رئوفی، ۱۳۸۹ش: ۱۰۵؛ گیدنز، ۱۳۷۸ش: ۸۱).

مفهوم‌شناسی امنیت: امنیت به معنی امن و دوری از هراس بودن (معین، ۱۳۶۳ش: ۳۵۲)؛ اطمینان و آرامش خاطر (معلوف، ۱۹۷۳م: ۱۸)؛ فارغ بودن از بیم تهدید به جان و مال و شرف و آبرو، ایمنی و آسودگی (عمید، ۱۳۷۲ش: ۲۳۳ و ۲۷۱)؛ وجود اطمینان به سلامت تن و جان، مال و ناموس (آقابخشی و افشاری‌راد، ۱۳۷۸ش: ۱۳۸)؛ امنیت را معادل لاتین Security در معنای حالت فراغت از هرگونه تهدید یا حمله یا آمادگی برای رویارویی با هر تهدید دانسته‌اند که شامل امنیت فردی، امنیت اجتماعی، امنیت ملی و امنیت بین‌المللی است (آشوری، ۱۳۷۸ش: ۳۸).

بحث امنیت عمومی، همه خطرهای مثل تهدیدها و تقابل‌های تروریستی فرقه‌ها را هم در بر می‌گیرد (نویدنیا، ۱۳۸۵ش: ۶۴-۶۵).

در اصطلاح این تحقیق، فرقه‌های انحرافی، گروه‌های زاویه‌دار با دین رسمی هستند، مقصود ما تمام جریان‌ها و گروه‌هایی هستند که براساس منابع جعلی و روش‌های بدعت‌آمیز، به ایجاد تشکیلات غیرمعتبر در جمعیت مسلمانان و شیعیان دست زده‌اند و مقصود ما از امنیت نیز گونه‌های مختلف امنیت روانی دینی و اجتماعی و نظامی (ایجابی و سلبی) است.

از دید برخی از مفسران، امنیت ایجابی همان امنیت ایمانی و زیربنایی است (طباطبایی، ۱۳۷۴ش: ج ۷، ۲۰۰). اما فرقه‌ها با رویکرد غیر ایمانی (سلبی) و سیستم رهبری و امنیتی و مالی

اقتصادی خاص، حصاری در برابر دیگران ایجاد می‌کنند.

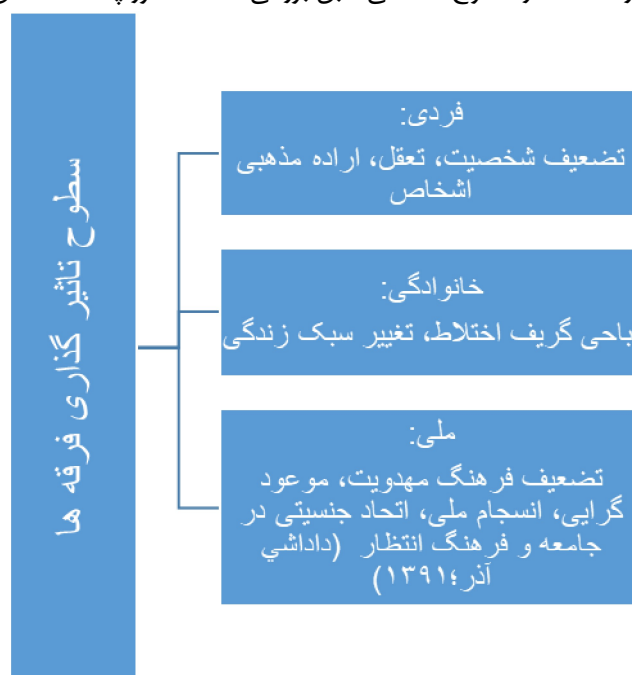
وضعیت گسترش فرقه‌ها و عرفان‌های بدلی در ایران جهان

وضعیت رشد فرقه‌ها به گونه‌ای است که برخی دوران کنونی را انفجار فرقه‌ها نامیده اند (جواهری و میکائیل، ۱۳۹۳ش: ۱۲). بیش از ۱۰ هزار و ۷۶۶ فرقه و جریان نوظهور در سراسر جهان فعالیت می‌کنند (سایت خبرگزاری جمهوری اسلامی: کد خبر ۸۰۵۱۲۱۸۱، تاریخ خبر ۱۳۹۱/۱۱/۴) که با جدیت به دنبال اهداف سوء فرهنگی خود هستند (سینگر، ۱۳۸۸ش: ۱). براساس آمار موجود در سطح ایران هم بیش از ۷۰ فرقه از این نحله‌های فکری و فرهنگی منحرف فعال هستند علاوه بر آن، تعداد فراوانی از مدعیان دروغین مهدویت نیز فعالیت دارند؛ معرفی برخی فرقه‌ها:

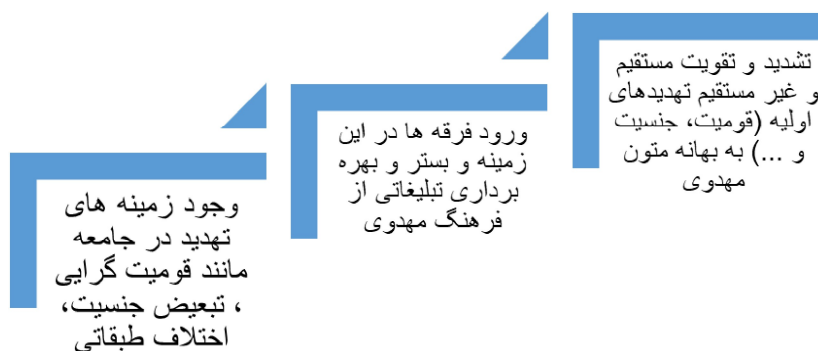
۱. بهائیت، در دو قرن اخیر دارای فعالیت‌هایی در برخی نقاط کشور مانند برخی از شهرهای شمالی کشور، تهران و فارس و اصفهان و... بوده‌اند. در حال حاضر براساس ادعای منابع بهائی، دارای ۳۰۰۰۰۰ عضو در کشور است (سایت پایگاه اطلاع‌رسانی مرکز آمار ایران)
  ۲. فرقه‌های صوفیه دارای تنوع و تکثر زیاد هستند اما می‌توان گفت گروه‌هایی از صوفیه در شهرهایی مانند تهران، برخی شهرستان‌های اصفهان، بخش‌هایی از استان چهارمحال و بختیاری و شهرستان‌هایی از خوزستان و کرمانشاه و نیز برخی مناطق خراسان متمرکز شده‌اند.
  ۳. فعالیت گروه عرفان حلقه در ابتدا بیشتر در تهران و برخی دانشگاه‌ها و کانون‌های دانشگاهی متمرکز بود ولی از دهه هشتاد نمود بیشتری یافت و پس از آن تحت عناوینی مانند کلاس فرادرمانی در برخی شعبه‌های استانی هم رواج یافت.
  ۴. جریان علی یعقوبی در تهران و برخی شهرهای اصفهان مانند نجف‌آباد و نیز بعضی دیگر از مناطق کشور که توسط شاگردان و وابستگان وی فعال بوده است.
  ۵. جریان احمدالحسن نمونه دیگر است که در مناطق جنوبی و غربی مانند خوزستان و نیز مناطقی مانند قم و سمنان و یزد و تربت حیدریه و... دیده شده است.
- جریان‌های مختلف دیگری مانند تشیع انگلیسی، انجمن حجتیه و... نیز پیروانی در مراکز علمی دارند که در منابع تحقیقی شواهد آن وجود دارد (آرشیو مرکز تخصصی مهدویت، ۱۳۹۷ش: بخش نقد فرقه انحرافی).

تحلیل مکانیزم کلی چالش‌ها در فرق

۱. در بحث حاضر مقصود از چالش‌ها، انحرافات و فعالیت‌های انحرافی در فرقه‌هاست که به سمت تهدید رفته است و سطوح مختلفی قابل بررسی است (خسروپناه، ۱۳۹۴ش: ۹۲):

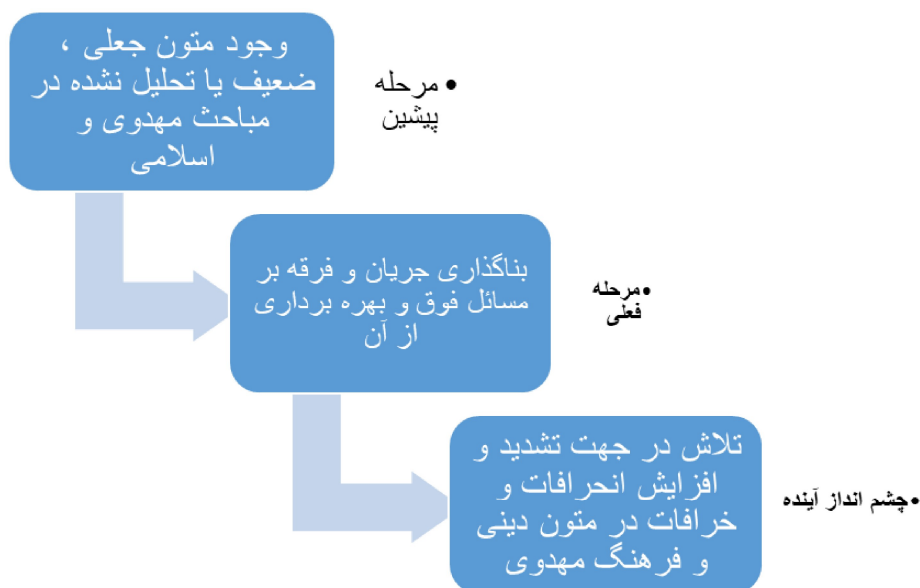
۲. در وضعیت فعلی نیز آسیب‌های پیش روی فرقه‌ها را می‌توان تحلیل نمود براساس این نمودار ذیل می‌توانیم سیر تهدیدها و آسیب‌های کلی برخی از فرقه‌ها را بیان کنیم:

براساس این نمودار پیش‌بینی این است که خود فرقه‌ها، عوامل تهدید را تشدید می‌کنند مثلاً می‌توان فرقه بهائیت را براساس این نمودار چنین تحلیل کرد: بهائیت به بهانه ایجاد عدل و ظهور منجی و نجات بخشی و رفع تبعیض‌ها بروز کرده و بعد نیروگیری می‌کند به تدریج در آموزه‌های خود مباحثی مطرح می‌کند که بخشی از اقشار و گروه‌ها را بر دیگران ترجیح می‌دهد؛ این روند به سمتی خواهد رفت که درگیری‌ها و اختلافات اقشار و طبقات تحت پوشش مباحث مهدوی، هم‌افزایی در پی خواهد داشت و در این مرحله دیگر هرچند فرق نقش‌آفرینی داشته اما کار ازدست خارج شده و جامعه به سمت تنش و ناامنی بیشتر رفته است (اشراق خاوری، ۱۳۹۹ش: ۱۳) تاریخ بابیت و بهائیت نشانگر آن است که نیروی جوانی و انگیزه پر توان جوانان مورد طمع سران این جریان‌ها قرار گرفته و آنها را به نام مهدویت و قیام عدالت طلبانه به آشوب و تنش در شهرهای مختلف ایران کشانده و حوادث مختلف خونینی ایجاد نموده است (اسحاقیان، ۱۳۸۹ش: ۱۴۵)، همین جهت‌گیری پس از انقلاب توسط سرویس‌های بیگانه و در بستر فرقه‌های انحرافی دنبال می‌شود تا جوانان از فرهنگ ولایت‌پذیری و شهادت‌طلبی و مجاهدت و تمدن‌سازی، به پرتگاه اغتشاشات و انحرافات کشانده شوند.

نمونه دیگر از این موضوع، تلاش فرقه‌های وهابیت در ایجاد تفرقه امت اسلامی است که این کار را به بهانه آموزه‌های مهدویت در شیعه انجام می‌دهند، در این راستا تلاش می‌کنند تعصب قومیتی و نژادی را برجسته کنند و این تعصبات و جهت‌گیری‌ها را به آموزه‌های شیعی نسبت دهند تا دیگر مسلمانان در برابر آن احساس خطر و تهدید نمایند؛ مثل این‌که ادعا می‌کنند مهدی شیعه تنها به قتل و کشتار اعراب می‌پردازد و عرب‌ها را مورد حمله قرار خواهد داد (الخمیس، ۱۴۲۹ق: ۱۴۱) با این ترفند بخش زیادی از مسلمانان که عرب هستند ممکن است در برابر غیرعرب‌ها در ایران و انقلاب اسلامی در بستر ایرانی، تحریک شده و به اقدامات ضد امنیتی و تفرقه‌افکنانه دست بزنند. مانند ترویج پان عربیسم و پان ترکیسم و تشکیل برخی جریان‌های مهدوی مانند الله وردیخانی در تبریز (اسحاقیان، ۱۳۸۹ش: ۶۵).

۳. آینده‌پژوهی تهدیدهای اعتقادی فرقه‌های انحرافی را با نمودار زیر می‌توان نشان داد:

به عنوان نمونه گروهی مانند انجمن حجتیه در ابتدا به نام مبارزه با بهائیت به بهره‌برداری از برخی روایات و متون مهدوی می‌پردازد که تحلیل نشده و ضعیف است و بر این اساس ساختار و فعالیت‌های خود را پی‌ریزی می‌کند و خصوصاً در نگاه به جایگاه عقل و فلسفه و تحلیل عقلانی دین روش خاص خود را دارد (ارشادی نیا، ۱۳۷۶ش: ۸۸) و بر همین اساس، نگاه خاص خود به انتظار را شکل می‌دهد و امروز می‌توان به راحتی چشم‌انداز آینده این جریان را بیان نمود که برای تقویت جایگاه خود در بین اقشار مختلف و مقدس‌نماها و با توجه به فضای عمومی جامعه و مشکلات موجود، دیدگاه‌ها و نظریاتی ارائه کند که اساساً انقلاب اسلامی و نظام ولایت فقیه را زیر سؤال ببرد (علیان‌سب، ۱۳۹۰ش: ۸۷) و تحلیل ما آن است که در آینده نوع دیگری از انتظار و ولایت‌مداری مهدوی را به متون دینی منتسب خواهند نمود و این مسئله خود باعث بروز خرافات و تشدید تنش‌ها و تهدیدهای امنیتی می‌شود.

نمونه دیگر، فعالیت‌های جریان‌هایی مانند منصور هاشمی خراسانی که در ظاهر از ادله استفاده می‌کند که به غیر از حضرت مهدی نباید از کسی اطاعت کرد و جهاد فقط در معیت ایشان جایز است (هاشمی خراسانی، ۱۳۹۴ش: ۲۷۵-۲۷۶). به طور کلی در فرقه‌ها جهاد اسلامی و مهدوی از معنای خود منحرف می‌شود (باقری، ۱۳۹۳ش: ۵۵-۷۴؛ هسی وود، ۱۳۷۹ش: ۴۹۵؛ ذوالفقاری، ۱۳۹۲ش: ۲۲۶) بنابراین مکانیزم رایج، تحریف آموزه‌های

اعتقادی و در ادامه آن گسترش مصادیق بروز فرقه‌های ضاله و عرفان‌های نوظهور است (دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۹۰ ش: ۶۳).

۴. مکانیزم تهدید آفرینی و سیر و امتداد فعالیت‌های ضد امنیتی فرقه را در قالب یک نمونه یعنی جریان احمد اسماعیل بصری را در قالب جدولی ارائه می‌کنیم:

مرحله	عنوان	شرح	سیر و امتداد کار جریان	سطح ضد امنیتی
اول	ظهور یمانی			
دوم	جذب انصار با تمرکز بر طلاب و برخی مردم			
سوم	اعلان رسمی ظهور و قیام			
چهارم	غیبت یمانی	ادعای شروع غیبت احمد بصری تا شش سال و بعد بداء و افزایش سنوات غیبت	توجیه و تفسیر شبه علمی	خاموشی موقت تهدیدات
پنجم	گسترش به کشورهای مانند ایران	توسعه و جذب نیروهایی در کشورهای همچون ایران	تشکیل لشکر دوازده هزار نفری انصار (بصری، بی تا: ۱۷۳)	شروع تهدید مجدد
ششم	آمدگی نظامی	پایان دعوت و آغاز تقویت جسمی و نظامی خصوصاً در ایران	تبلیغ مستقیم و جذب	تهدید غیررسمی و به ظاهر علمی
هفتم	شروع اقدامات نظامی	فراخوان اقدامات نظامی در ایران	تشکل سازی و ارتباط‌گیری	تهدید رسمی
هشتم	ظهور و قیام انصار یمانی از ایران	در زمان تشکیل لشکر دوازده نفری قیام سراسری انصار ایران	تقابل آشکار با انقلاب اسلامی و ولایت فقیه ^۱	تهدید آشکار حکومتی و حرکت به سمت اغتشاش (حیدری چراتی و فلاح، ۱۳۹۴ ش: ۱۲۱)

در فرق دیگر نیز حرکت به سمت اقتدارگرایی و تقابل با امت اسلامی مشهود است (شیرازی، بی تا: ۱۵) و در این راستا هر امری از جمله منافع ملی را هزینه می‌کنند.^۲

۱. النصیحة الی طلبة الحوزات العلمیه، ۲۳: 61SpdxTn2S4: <https://www.youtube.com/watch?v=61SpdxTn2S4>

۲. به عنوان نمونه دفاع و حمایت بهائیت از معترضان حقوق بشری در ایران: در گزارش ۳۲، مورخ ۶ اکتبر ۲۰۰۷ که از سوی سران تشکیلات بهائیان ایران به بیت‌العدل بهائیان (مستقر در اسرائیل) ارسال شده، از شیرین عبادی و کانون مدافعان حقوق بشر به دلیل برگزاری یک کنفرانس مطبوعاتی با عنوان "حق آموزش و پرورش" در ۲۶ مهرماه

ایجاد چالش‌های حقوقی داخلی و بین‌المللی در برابر نظام

از دیگر زمینه‌های آسیب‌زای مدعیان و فرقه‌ها آن است که علی‌رغم انحرافی و ضد امنیتی بودن، چنین القا می‌کنند که به نوعی مدعی داشتن حقوق مذاهب و انجمن‌های فرهنگی و اعتقادی هستند و اگر با آنها مقابله شود در واقع از قوانین حقوق بشری و قضایی تخلف شده است و سعی می‌کنند فعالین حقوقی یا چهره‌های مشهور داخلی را در این زمینه تحریک به موضع‌گیری در برابر انقلاب و نظام کنند و این را به نوعی تقابل میدانی مردم با نظام هدایت کنند و در عرصه بین‌المللی نیز از این حربه برای محکومیت جمهوری اسلامی در هر موقعیت ممکن استفاده کنند.

به عنوان نمونه جریان کاظمینی بروجردی که ادعای نیابت خاصه را دارد به تدریج به تقابل با نظام منجر شد و با انتشار خبر بازداشت کاظمینی، نهادهای حقوق بشری و سازمان‌های خبری و شبکه‌های رادیو و تلویزیونی بین‌المللی اعتراض خود را اعلان نمودند و جو بسیار بدی علیه نظام ایجاد گردید سپس با فشارهای شدید بین‌المللی، احکام قضایی وی بلا تکلیف ماند و... و چهره‌های شاخص به دفاع حقوقی وی در برابر نظام آمدند از جمله خانم شیرین عبادی (برنده جایزه صلح نوبل ۲۰۰۳) و آقای سیف‌زاده و آقای نعمت احمدی از وکلای مطرح ایران، وکالت این پرونده وی را قبول کردند (سایت پایگاه اطلاع‌رسانی آیت‌الله سید حسین کاظمینی بروجردی).

تهدیدهای سخت

معمولاً فرقه‌ها در سیر تطور خود به تهدید و خشونت روی می‌آورند و این موضوع حتی فرقه‌های معنویت‌گرا همچون صوفیه^۱ را هم در بر می‌گیرد. واکنش‌های خشن همواره در فرق مشهود است (پورسعید، ۱۳۸۶ش: ۴۷).

نمونه‌های تاریخی مختلفی در فرقه‌ها در اعمال خشونت و تهدیدهای سخت وجود دارد^۲ به عنوان نمونه در جریان شیعی، داعیان قرامطی بر پایه تبلیغ مهدویت، حملاتی در سال‌های

۱۳۸۶ تشکر شده است (لوح بدیع، شماره ۱۱۰، سال ۱۳۳۲).

۱. همچنین فرقه نعمت‌اللهی گنابادی در بعضی از فتنه‌های ایجاد شده علیه نظام اسلامی مشارکت داشته‌اند و این فعالیت‌ها را به نام اطاعت مطلق از قطب در دوران غیبت انجام می‌دهند (اسحاقیان و چراتی، ۱۳۹۴ش: ۱۲۷).

۲. تهدیدهای نوسلفی نمونه دیگر ناامنی اجتماعی است (خسروپناه و مزینانی، ۱۳۹۴ش: ۱-۲۸).

مختلف به مناطق اسلامی انجام دادند در دوره غیبت به مکه حمله کردند و تعدادی از حاجیان کشته و حجرالاسود را به غارت بردند. نکته مهم این است که این اعمال به نام وقایع پایان دوره آخرالزمانی و براساس فرهنگ مهدوی رایج، انجام شده است (مادلونگ، ۱۳۹۰ش: ۱۵۴).

و نمونه اهل سنت آن، جریان ظهور مدعی مهدویت در محرم ۱۴۰۰ قمری در مسجدالحرام است؛ شخصی به نام جهمیان عتبی با معرفی محمد بن عبدالله قحطانی به عنوان مهدی اول این جریان را راه‌اندازی نمود و مدتی در مکه ایجاد آشوب نمود. جهمیان پایان حج ۱۳۹۹ و آغاز قرن ۱۵ را شرایط مناسبی برای این ادعا می‌دیدند که هم آغاز یک سده جدید و هم شروع سال جدید قمری است و با پیش‌بینی‌های ظهور مجدد در آغاز سده‌ها منطبق می‌نمود. حاصل این کار این بود که آشوب و اغتشاش شدید در حرم امن الهی شد که کشتار زیادی را باعث شد. نکته دیگر آن که شکل‌گیری این جریان از دل یک گروه سلفی است که با حکومت زاویه پیدا کرده مشروعیت برای آن قائل نبودند (جعفریان، ۱۳۹۱ش: ۲۴۱-۲۵۶).

شگردهای فرقه‌ها در خصوص مناسبات قدرت و سیاست دفاعی

فرقه‌ها و مدعیان به گونه‌های مختلف با ایجاد انحراف و تحریف در محتوای فرهنگ مهدوی، بن‌مایه‌های امنیت ملی و نظام اسلامی را با آسیب‌هایی مواجه می‌کنند که در این بخش نمونه‌هایی از آن را تبیین می‌کنیم:

۱. تحریف ظرفیت‌های دفاعی نظام اسلامی

روشن است که در مفاهیم زیربنایی انقلاب برای جهاد و دفاع در قالب نظام اسلامی ظرفیت‌های متعددی در دفاع و ایجاد امنیت دارد اما مدعیان با تضییق یا توسعه در این مفاهیم انحرافات به وجود می‌آورند.

در جریان یعقوبی تحلیل خاصی از نظام عالم و رابطه ملک و ملکوت ارائه می‌شود وی در مورد قدرت دفاعی انقلاب و نظام اسلامی بیان می‌کند که موشک و امثال آن را نیازی نداریم و به قدرت معنوی و ملکوتی (قوای مهدوی) نیازمندیم که در این زمان غیبت تنها افراد خاصی از آن بهره‌مندند و این افراد، خضر و نبی و خود شخص یعقوبی معرفی می‌شود که دیگران باید از قدرت‌های معنوی وی استفاده کنند (یعقوبی، بی‌تا: ۲۶-۲۸).

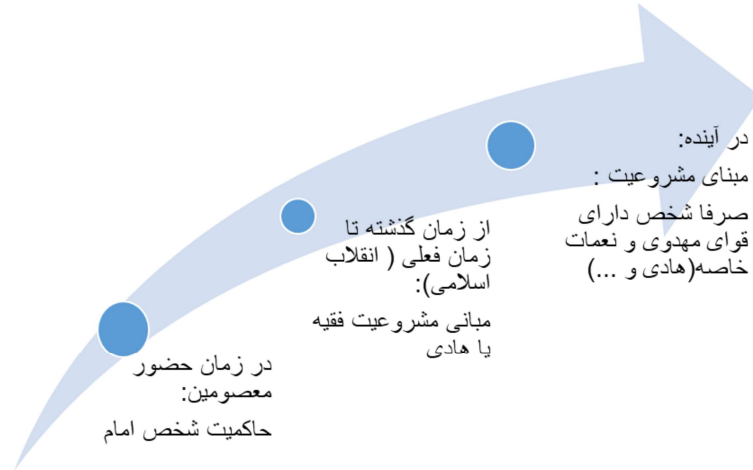
۲. ادعای تغییر در مبنای کلامی و حکمی مشروعیت انقلاب اسلامی و نظام

یکی از عوامل مهم جذب جوانان به جریان‌های انحرافی مربوط به مهدویت، ایجاد تردید و ضعف باورهایی است که در صورت تقویت آن باورها، حضور مسئولانه جوان‌ها به عنوان موتور محرکه اجتماع را در پی خواهد داشت، این باورها گاهی در مورد مشروعیت عملی و عینی ولایت فقیه و حکومت اسلامی در دوران غیبت است و گاهی مشروعیت نظری، در مورد مسئله اول، تبیین و تحلیل رویکرد امامین انقلاب به جوانان دارای اهمیت است مثلاً رویکرد امام راحل در به صحنه آوردن و جذب اجتماعی آنان.

جذب اجتماعی که در نقطه مقابل طرد اجتماعی است، در نزد بسیاری از متخصصان جامعه‌شناسی و رشته‌های علمی مرتبط و در نزد محققان بین‌رشته‌ای و چندرشته‌ای، به اصطلاحی متداول تبدیل شده است. همان‌طور که برخی از محققان امثال هیلاری سیلور برای ارائه تعریف طرد اجتماعی به مفاهیم عکس آن همچون همگرایی (ادغام)، و شهروندی در سخ پارادایم همبستگی (در تفکر جمهوری خواهی از نوع فرانسوی)، تخصصی‌سازی (در لیبرالیسم انگلیسی - آمریکایی) و انحصارطلبی (در نزد چپ‌گرایان اروپا) رجوع می‌کنند (دیوید بیرن، ۲۰۰۸م: ۲۶۲)، و یا برخی از دیگر محققان در ارائه تعریف عملیاتی برای طرد اجتماعی، آن را عدم مشارکت شخص در فعالیت‌های کلیدی در جامعه محمل زندگی تعریف می‌کنند.

برخلاف رویکردها، سیاست‌ها و اقدامات دوران پهلوی که منجر به طرد اجتماعی جوانان شده بود، امام در مجال‌های مختلف به تبیین رویکرد مدنظر خود نسبت به اداره و توسعه کشور پرداختند و در همین راستا، اقدامات کلان در حوزه ساختارسازی و نهادسازی برای رسیدن به نظام‌های سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، و اجرایی ملی و یکپارچه متناسب را حمایت نمودند. از جمله این اقدامات که در واقع با هدف رفع علل و ریشه‌های طرد اجتماعی و تقویت عوامل جذب اجتماعی صورت گرفتند و در مورد مسئله دوم یعنی مشروعیت نظری باید گفت از مبانی مهم اعتقادی در مشروعیت انقلاب و نظام اسلامی، استمرار امامت و ولایت است که در دوران غیبت به ولایت فقیه تعبیر می‌شود و تمام قوانین و موضوعات در نظام اسلامی تحت حاکمیت اصل ولایت فقیه است، چنین موضوعی مبنای اقتدار در نظام اسلامی و حتی امت اسلامی محسوب می‌شود، یعقوبی در سلسله بحث‌های مهدوی خود این مبنا را زیر سؤال می‌برد و این‌که ولایت فقیه از جانب امام زمان به صورت موقتی پذیرفته شده و در آینده دیگر مشروعی ندارد و به والیان ملکوتی و یا هادی در دوران غیبت باید مراجعه کرد (یعقوبی،

این نوع تحلیل و بیان چشم‌انداز را می‌توان در نمودار زیر تعریف نمود:

نوع دیگری از تغییر و تحریف در مبانی نظام اسلامی آن است که اساساً قیام‌های قبل از ظهور را باطل می‌دانند و اقدام انقلاب اسلامی و حکومت اسلامی در دوران غیبت را امری باطل دانسته‌اند که مشروعیت ندارد و به تدریج این نتیجه حاصل می‌شود که حتی مقابله با این قیام لازم هم هست و استناد آنها به برخی از متون است «کل رایة ترفع قبل قیام القائم فصاحبها طاغوت یبعد من دون الله عزوجل» (کلینی، ۱۳۹۵ق: ج ۸، ۲۹۵؛ حر عاملی، ۱۳۹۲ق: ج ۱۵، ۵۲؛ نوری، ۱۳۹۹ق: ج ۱۱، ۳۴) در حالی که تأکیدات و محکّمات مسائل اسلامی بر اقامه عدل و قیام به حق و امر و نهی و نیز انتظار پویا و فعال در دوران غیبت است و چنین رویکردی مسلماً به تضعیف روحیه انقلابی و مهدوی نیروهای انقلاب می‌انجامد (علیانسب، ۱۳۹۰ش: ۴۹-۵۴). آنها حکومت خالص را تنها در زمان امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف قابل رخداد است. در طول سال‌های اخیر نیز آنها با تکیه بر برخی ناکارآمدی‌ها و مفاسد و مشکلات، این نظریه خود را اثبات‌پذیر دانستند.

جهت مصون‌سازی جوانان از این آسیب‌های فکری لازم است در متون دینی رسمی مدارس و آموزش عالی و حوزوی، مبانی انقلاب اسلامی و نحوه‌ی ابتدای آن بر مهدویت روشن شود و شبهات و پرسش‌های آنان در موضوعاتی مثل قیام قبل از ظهور پاسخ‌دهی و تبیین شود.

۳. استفاده ابزاری از مهدویت و عبور از آن

برخی از فرقه‌ها بخشی از نیروها و امکاناتی که می‌توانست در خدمت فرهنگ مهدویت و انتظار قرار بگیرد را تضييع کرده و به ضد خود تبدیل می‌کنند که این مخاطرات امنیتی خاصی به دنبال دارد از جمله در فرقه بهائیت در ابتدا به نام فرا رسیدن زمان ظهور موعود اسلام بنای خود را استوار می‌کند و تعدادی را به کار می‌گیرد که در قالب بابیه شکل می‌گیرند اما به تدریج با شکل‌گیری خود بهائیت و ادعای نسخ اسلام و فرارسیدن قیامت، نیروها و امکانات خود را در خدمت قدرت‌های صهیونیست قرار می‌دهد (امری، ۱۳۴۰ش: ۶۰۱).

۴. نفی غلبه و جهانی شدن مهدوی

یکی از مواردی که بین بیشتر فرقه‌ها مشترک است این که برای القای مشروعیت و حقانیت خود، کثرت‌گرایی^۱ را ترویج می‌کنند و مدعی می‌شوند که هیچ دین و آئینی حقانیت تام در اقتدار و غلبه ندارد و هر کدام به گونه‌ای و نوعی حق هستند بنابراین هیچ کدام نباید به دنبال جهانی شدن و غلبه کلی نباشند، معمولاً عرفان‌های نوظهور مروج این نظریات هستند از جمله سای بابا در این مورد تصریح دارد که همه مذاهب تنها به یک خدا تعلق دارند و به سوی یکی مقصد رهنمون‌تان می‌کنند و ادیان در اصل با هم هیچ تفاوتی ندارند (سای بابا، ۱۳۸۳ش: ۱۶۷).

این در حالی است که براساس آموزه‌های قرآنی، غلبه جهانی اسلام مبتنی بر مهدویت یک آموزه قطعی است ﴿هو الذی أرسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله ولو کره المشرکون﴾ (توبه: ۳۳) او کسی است که پیامبرش را با هدایت و دین درست، فرستاد تا آن را بر هرچه دین است پیروز گرداند، هرچند مشرکان خوش نداشته باشند و روایات دلالت بر تحقق این حکومت جهانی دارد (طاهری، ۱۹۸۲م: ۲۰۰).

راهکارهای مقابله با چالش‌ها

۱. بهره‌گیری از قدرت نرم

از اصلی‌ترین منابع اقتدار در برابر آسیب‌ها خصوصاً در موضوع فرقه‌های انحرافی قدرت نرم است که فرهنگ مهدوی مؤلف مهمی است که فراملی بودن، انسجام بخشی و تقویت فرهنگ

1 . pluralism

مهرورزی عمومی از جمله خصوصیت‌های آن است (مرتضوی امامی و دیگران، ۱۳۹۴ش: ۲۸). در برابر آسیب‌های فرقه‌های انحرافی که به تفرق، نژادگرایی کینه‌ورزی و تعصب باطل می‌پردازند، چنین مؤلفه‌های قدرت می‌تواند مواجهه با فرقه‌ها را تسهیل نماید.

۲. تقویت هویت دینی و ملی

یکی از مسئله و دغدغه‌ها رابطه هویت‌های جمعی در ایران و مشخصاً هویت ملی و هویت مذهبی (و مهدوی) با هویت امنیت پایدار است. می‌توان گفت رابطه میان هویت‌های متنوع موجود در جامعه ایران عامل اصلی تحقق امنیت پایدار است. براساس برخی تحقیقات، رابطه میان هویت ایرانی و اسلامی از نوع ترکیبی و همنشینی و عدم مزاحمت بوده و هست باید ظرفیت‌های تکنیکی و مهارت‌های ارتباطی برای افزایش تعاملات بین فرهنگی ارتقا و افزایش یابد و منجی‌گرایی ظرفیت بالایی در این زمینه به ما ارائه می‌کند (حاجیانی، ۱۳۹۱ش: ۱۵۰). در این میان لازم است با دقت و بررسی نوع و کارکرد فرقه‌ها به تعامل با افراد آماده تغییر در فرقه‌ها پرداخت تا از دریاچه فرهنگ مشترک به هویت ایرانی اسلامی روی آورند و در عین حال از مکانیزم تغییر هویت که سران و متفکران فرقه‌ها به دنبال آن هستند (مانند تبلیغ بی‌وطنی در بهائیت و یا تبلیغ نوعی عربیت در مدعی یمانی و...) حذر کرده و در مقابل آن تمهیدات لازم را اندیشید.

۳. ارائه راهبرد و برنامه مدون

لازم است توجه شود که در برابر فرقه‌ها به صورت سلیقه‌ای یا جناحی عمل نشود بلکه با دقت بررسی و هماهنگی سازمانی توجه نمود و برنامه توسعه پنجم خصوصاً در بخش اول امور سیاسی دفاعی امنیتی مورد توجه قرار گیرد که به هماهنگی انسجام مراکز انتظامی و قضای و امنیتی در مواجهه با تهدیدهای نرم و انحرافات اجتماعی تأکید کرده و تقویت هویتی دینی و ملی را در برابر این تهدیدها مورد تأکید قرار می‌دهد (معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور، ۱۳۸۹ش: ۱۵).

۴. توجه به تهدید خارجی

اسلام و مهدویت اصیل باعث شده است این کانون‌های استعماری و استکباری ضرر کنند و برای همین آنها اصرار به مقابله و حذف اسلام و مهدویت اصیل دارند امام راحل در مورد این رفتار استکبار فرموده است:

اینان از اسلام سیلی خورده‌اند و با کسی حساب شخصی ندارند (موسوی خمینی، ۱۳۷۸ش: ج ۷، ۴۶).

از سوی دیگر نوع تعالیم فرقه‌ها به گونه‌ای است که نوعی نفرت دائمی در برابر نظام سیاسی القا می‌شود و همین مسئله نوعی همگرایی و وحدت درونی فرقه‌های متنوع بر سر مسائل مشترک ایجاد می‌کند (هوفر، ۱۳۸۵ش: ۹۹). از این رو در مقابل این وفاق انحرافی، همیشه باید نخبگان و تصمیم‌گیران سیاسی جامعه بتوانند براساس یک نوعی وفاق ملی تدابیری را برای مقابله با این تهدیدات بیندیشند (صادقی و یزدانی، ۱۳۸۹ش: ۴۸-۶۴). این موضوع خصوصاً در مورد مخاطرات امنیتی حاصل از فرقه‌ها در سطح جهانی برای ما اهمیت دارد.

نتیجه‌گیری

- فرقه‌ها و جریان‌های انحرافی سیر ممتدی به سمت آینده دارند و برای کامیابی و تشکیل حکومت خود از مهدویت و فرهنگ مهدوی سوء بهره‌برداری می‌کنند.

- خشونت و اغتشاش و نافرمانی مدنی از مؤلفه‌های اصلی این سیر در نحله‌هاست.

- مهم‌ترین تهدیدهای رو به آینده فرقه‌ها عبارتند از: سازماندهی و تشکیل نیروهای انسانی معتقد و آماده فداکاری و زمینه‌سازی قیام امثال یمانی در مقابله با نظام اسلامی؛ ایجاد شکاف و تفرقه در قومیت‌های ایرانی به بهانه دفاع از اعتقادات دینی؛ ایجاد اغتشاش در عرصه‌های اقتصادی و حقوقی به نام دفاع از آموزه‌های مهدویت؛ ایجاد هزینه‌های امنیتی روز افزون برای فعالیت‌های اصیل مهدوی و ایجاد بد نامی برای آن در عرصه داخلی و بین‌المللی.

- برخورد و مقابله با فرقه‌ها و مصونیت‌سازی در برابر چالش‌های آینده آنها نیازمند مطالعات دقیق، برنامه‌ریزی و استفاده از تمام ظرفیت‌هاست.

- لازم است پیشینه و سوابق توطئه‌های فرق انحرافی برای جوانان روشن شود و از سوی دیگر ظرفیت بالای آن در تحقق تمدن مهدوی و اهمیت تمسک به ولایت فقیه در رشد و خودباوری و ارتقای فردی و اجتماعی برای‌شان روشن شود تا در اثر جنگ ترکیبی و شناختی، برای پر کردن خلأها و نیازهای جوانی به سمت جریان‌های انحرافی نروند.

منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱. ارشادی نیا، محمدرضا (۱۳۷۶ش)، *از مدرسه معارف تا انجمن حجّتیّه و مکتب تفکیک*، قم: بوستان کتاب.
۲. اس نای، جوزف (۱۳۸۹ش)، *قدرت نرم؛ ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل*، ترجمه: سیدمحسن روحانی و مهدی ذوالفقاری با مقدمه دکتر اصغر افتخاری، تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام.
۳. اسحاقیان درجه، جواد (۱۳۸۹ش)، *پیچک انحراف*، قم: مرکز تخصصی مهدویت.
۴. اسحاقیان، جواد؛ حیدری چراتی، حجت (۱۳۹۴ش)، «بررسی و نقد مناسبات ولایت و منتظران از دیدگاه تصوف گنابادی»، *انتظار موعود*، سال پانزدهم، شماره ۵۱.
۵. اسماعیلی، محبوبه (۱۳۸۷ش)، «انگلستان و گسترش فرقه بهائیت در ایران (با تأکید بر عصر پهلوی)»، *فصل‌نامه تاریخ پژوهان*، سال چهارم، شماره ۱۶.
۶. اشراق خاوری، عبدالحمید (۱۳۹۹ش)، *مطالع الانوار*، تهران: مؤسسه ملی مطبوعات امری.
۷. افتخاری، اصغر (۱۳۸۷ش)، *تهدیدات نرم، تقریرات کلاس درس* (دوره هفتم دکتری تهدیدات امنیت ملی)، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
۸. آریانپور کاشانی، عباس (۱۳۶۹ش)، *فرهنگ آریانپور*، تهران: امیرکبیر، سوم.
۹. آشوری، داریوش (۱۳۷۸ش)، *دانش‌نامه سیاسی*، تهران: انتشارات مروارید.
۱۰. آقابخشی، علی؛ افشاری راد، مینو (۱۳۷۸ش)، *فرهنگ علوم سیاسی*، تهران: چاپار.
۱۱. باقری، سیامک (۱۳۸۸ش)، *چیستی تهدید نرم*، مجموعه مقالات همایش امنیت نرم (امنیت نرم در جمهوری اسلامی ایران)، دانشکده امام هادی علیه السلام، اول.
۱۲. باقری، یوسف (۱۳۹۳ش)، *جریان‌شناسی فرقه‌های سلفی در خاورمیانه و شمال آفریقا*، دوره سوم، شماره نهم (ویژه داعش).
۱۳. برزویی، محمدرضا؛ عرب‌پور، امیرحسین (۱۳۹۸ش)، *واکاوی جایگاه انتظار انقلابی و نقش جوانان در ساخت تمدن نوین اسلامی مبتنی بر منظومه فکری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای*، تهران: اولین همایش سراسری قدرت نرم انقلاب اسلامی با محوریت «چهار دهه مقاومت و بایسته‌های فرهنگی گام دوم انقلاب اسلامی».
۱۴. بصری، احمد الحسن (بی‌تا)، *الجواب المنیر*، بی‌جا: انتشارات انصار احمد اسماعیل.
۱۵. پورسعید، فرزاد (۱۳۸۶ش)، «گوناگونی و انسجام ملی در جامعه ایرانی»، *مطالعات راهبردی*،

- شماره ۳۵.
۱۶. تیموتی، مک کالو (۱۳۹۵ش)، *جنگ ترکیبی ریچارد جانسون*، ترجمه: احمد الهیاری، تهران: انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا.
۱۷. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۹۷ش)، «گفتگو در دیدار دبیر و اعضای کمیته علمی همایش دکترین مهدویت؛ آینده روشن»، *خبرنامه ویژه چهاردمین همایش بین‌المللی دکترین مهدویت*.
۱۸. جواهری، میکائیل (۱۳۹۳ش)، *بهائیت پاد جنبش حیات ملت ایران*، تهران: مؤسسه مطالعات راهبردی.
۱۹. حاج قلی، احمد؛ حیدری چراتی، حجت؛ اسحاقیان درچه، جواد؛ حججی، محمدعلی (۱۳۹۴ش)، *درس‌نامه فرقه‌های انحرافی*، قم: مرکز تخصصی مهدویت.
۲۰. حاجیانی، ابراهیم (۱۳۹۱ش)، «هویت ایرانی - اسلامی و امنیت پایدار جمهوری اسلامی»، *آفاق امنیت*، شماره ۱۴.
۲۱. حسنی طباطبایی، مصطفی (۱۳۷۹ش)، *ماجرای باب و بهاء*، تهران: روزنه.
۲۲. حیدری چراتی، حجت؛ فلاح، محمدعلی (۱۳۹۴ش)، *ستیز با آفتاب: نقد جریان انحرافی احمدالحسن مدعی یمانی*، قم: مرکز تخصصی مهدویت.
۲۳. خزایی، علی اکبر (۱۳۸۸ش)، «امنیت فرهنگی»، *ماه‌نامه اطلاعات راهبردی*، سال هفتم، شماره ۸۱.
۲۴. خسرو پناه، عبدالحسین؛ مزینانی، احمد (۱۳۹۴ش)، «پدیدارشناسی تکفیرگرایی و ارزیابی امنیتی آن»، *پژوهش‌های حفاظتی و امنیتی*، شماره ۱۴.
۲۵. الخمیس، عثمان بن محمد (۱۴۲۹ق)، *عجیب‌ترین دروغ تاریخ*، ترجمه: اسحاق دبیری، ریاض: مکتبه الملک فهد (دارالطیبه).
۲۶. خوشفر، غلامرضا (۱۳۷۸ش)، *بررسی مشارکت مردم در ایجاد، حفظ و گسترش امنیت اجتماعی مراکز، مازندران: دبیرخانه شورای تأمین شهرستان‌های استان مازندران*.
۲۷. داداشی آذر، رسول (۱۳۹۱ش)، *آشنایی با فرق و ادیان*، تهران: اداره کل آموزش و پرورش سازمان حراست کل کشور.
۲۸. دایکی، اوکین (۱۳۹۵ش)، *جنگ هیبریدی روسیه تجربه اوکراین برای کشورهای حوزه بالتیک*، ترجمه: احمد الهیاری، تهران: انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا.
۲۹. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم (۱۳۹۰ش)، *بگناه حوزه*، شماره ۳۰۴.

۳۰. دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۳ش)، *لغت‌نامه*، تهران: دانشگاه تهران.
۳۱. رنجبران، داود (۱۳۸۸ش)، *جنگ نرم*، تهران: ساحل اندیشه.
۳۲. رهدار، احمد (بی تا)، «بهائیت و آمریکا»، *ویژنامه ایام*، شماره ۲۹.
۳۳. رئوفی، محمود (۱۳۸۹ش)، «مؤلفه‌های هویت دینی»، *فصل‌نامه دین و ارتباطات*، سال هفدهم، شماره ۳۷ و ۳۸.
۳۴. زهدی، یعقوب (۱۳۸۶ش)، «سیاست دفاعی با راهبرد دفاعی و دکترین دفاعی»، *فصل‌نامه راهبرد دفاعی*، شماره ۱۷.
۳۵. ژان میسلن (۱۳۸۹ش)، *دیپلماسی عمومی نوین؛ کاربرد قدرت نرم در روابط بین‌الملل*، ترجمه: دکتر رضا کلهر و سید محسن روحانی، تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام.
۳۶. سای بابا، سوامی ساتیا (۱۳۸۳ش)، *تعلیمات سای بابا*، ترجمه: رویا مصباحی محمدی، تهران: تعالیم حق.
۳۷. سینگر، مارگارت تالر (۱۳۸۸ش)، *فرقه‌ها در میان ما*، ترجمه: ابراهیم خدابنده، اصفهان: دانشگاه اصفهان، اول.
۳۸. شایگان، فریبا (۱۳۹۱ش)، «امنیت پایدار از دیدگاه مقام معظم رهبری»، *آفاق امنیت*، شماره ۱۴.
۳۹. شمیم، علی اصغر (۱۳۷۵ش)، *ایران در دوره سلطنت قاجار*، تهران: انتشارات مدبر.
۴۰. شیرازی، علی محمد باب (بی تا)، *لوح هیکل الدین خطی، آرشو بررسی فرق انحرافی*، قم: مرکز تخصصی مهدویت.
۴۱. صادقی، زهرا؛ یزدانی، عنایت‌الله (۱۳۸۹ش)، «امنیت اجتماعی و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران (در قالب تهدیدات فرهنگی اجتماعی)»، *مهندسی فرهنگی*، شماره ۳۹ و ۴۰.
۴۲. طاهری، حبیب‌الله (۱۳۸۲ش)، «جهانی شدن و مقایسه آن با حکومت واحد جهانی حضرت مهدی علیه السلام»، *فصل‌نامه انتظار*، شماره ۷.
۴۳. طباطبایی، سید محمد حسین (۱۳۷۴ش)، *ترجمه تفسیر المیزان*، قم: دفتر انتشارات اسلامی، پنجم.
۴۴. عبدالرحمانی، رضا و دیگران (۱۳۹۲ش)، «بررسی نقش عرفان‌های نوپدید بر امنیت اخلاقی»، *پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی*، شماره ۳۰.
۴۵. علیا نسب، ضیاء‌الدین؛ علوی نیک، سلمان (۱۳۹۰ش)، *جریان‌شناسی انجمن حجتیه*، قم:

- و ثوق.
۴۶. عمید، حسن (۱۳۷۵ش)، فرهنگ لغت، تهران: امیرکبیر، هفتم.
۴۷. فعالی، محمد تقی (۱۳۸۷ش)، آفتاب و سایه‌ها، قم: نشر نجم الهدی، چهارم.
۴۸. قاضی زاده، علیرضا (۱۳۸۹ش)، «آسیب‌ها و چالش‌های ناشی از رشد فرقه‌های نوظهور در ایران»، پژوهش‌نامه هویت، شماره ۵۵.
۴۹. قنبری برزیان، علی (۱۳۹۳ش)، «پژوهشی در خصوص مسئله‌شناسی جوانان ایران»، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره ۳، شماره ۴، شماره پیاپی ۴.
۵۰. قهرمانپور، رحمان (۱۳۸۹ش)، گونه‌شناسی تهدیدات امنیتی داخلی در سال گذشته و چشم‌انداز، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۵۱. کیانی، محمدحسین (۱۳۸۸ش)، «مؤلفه‌های معنویت نوپدید در ایران»، کتاب نقد، سال یازدهم، شماره ۵۰ و ۵۱.
۵۲. الگار، حامد (۱۳۵۹ش)، نقش روحانیت پیشرو در جنبش مشروطیت، تهران: توس.
۵۳. گیدنز، آنتونی (۱۳۷۶ش)، جامعه‌شناسی، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
۵۴. گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸ش)، تجدد و تشخیص: جامعه و هویت شخصی در عصر جدید، ترجمه: ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.
۵۵. لاریجانی، علی؛ ملکی تبار، مجید (۱۳۸۶ش)، «بررسی راهبردی - امنیتی تأثیرات ماهواره بر باورهای جوانان»، فصل‌نامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال هشتم، شماره ۲۹.
۵۶. مادلونگ، ویلفرد (۱۳۹۰ش)، فرقه‌های اسلامی، ترجمه: ابوالقاسم سری، تهران: اساطیر، سوم.
۵۷. محمدی، علیرضا (۱۳۸۸ش)، «بهائیت تاریخیچه، اعتقادات و وضعیت کنونی»، معارف، شماره ۷۰.
۵۸. مرتضوی امامی، سیدعلی و دیگران (۱۳۹۴ش)، «منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر آیات قرآن»، پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال چهارم، شماره ۱۴.
۵۹. مرکز تخصصی مهدویت (۱۳۹۷ش)، آرشیو تخصصی نقد فرقه‌های انحرافی، قم: مرکز تخصصی مهدویت حوزه علمیه.
۶۰. معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور (۱۳۸۹ش)، مجموعه برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، تهران: دفتر ریاست جمهوری.

۶۱. مک کالو، تیموتی (۱۳۹۵ش)، *جنگ ترکیبی تیموتی مک کالو - ریچارد جانسون*، ترجمه: احمد الهیاری، تهران: انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا.
۶۲. ملکی، حسن (۱۳۸۶ش)، *مهندسی فرهنگی از طریق آموزش‌های رسمی «مجموعه مقالات اولین همایش ملی مهندسی فرهنگی بخش مفهوم‌شناسی و ابعاد مهندسی فرهنگی»*، تهران: انتشارات اداره کل روابط عمومی و اطلاع‌رسانی دبیرخانه شورای انقلاب فرهنگی.
۶۳. منصور، جواد (۱۳۷۷ش)، *تاریخ قیام پانزده خرداد به روایت اسناد*، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۶۴. موسوی خمینی، سید روح‌الله (۱۳۷۸ش)، *صحیفه*، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمته‌الله علیه.
۶۵. ناصری‌راد، علی (۱۳۹۱ش)، *افسون حلقه نقد و بررسی عرفان حلقه*، تهران: سایان.
۶۶. نویدنیا، منیژه (۱۳۸۵ش)، «گفتمانی پیرامون امنیت اجتماعی»، *فصل‌نامه مطالعات اجتماعی راهبردی*، شماره ۴ و ۵.
۶۷. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۳۸۴ش)، *مناسبات دین و فرهنگ در جامعه ایران*، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۶۸. هاشمی خراسانی، منصور (۱۳۹۴ش)، *بازگشت به اسلام*، کابل: دفتر حفظ و نشر آثار منصور خراسانی.
۶۹. هوفر، اریک؛ راستین، مرید (۱۳۸۵ش)، *تأملاتی درباره سرشت جنبش‌های توده‌وار*، ترجمه: شهریار خواجهیان، تهران: نشر اختران.
۷۰. هی وود، اندرو (۱۳۷۹ش)، *درآمدی بر ایندئولوژی‌های سیاسی*، ترجمه: محمد رفیعی مهرآبادی، تهران: وزارت امور خارجه.
۷۱. الهی، نورعلی (۱۹۹۴م)، *آثار الحق*، به همت: بهرام الهی، تهران: جیحون.